

Туризм

УДК 338.48

Салига Андрій Богданович

аспірант

Львівського державного університету фізичної культури

імені Івана Боберського

Salyha Andrii

Postgraduate Student at

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF INCLUSIVE TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

***Анотація.** Створення доступного середовища для людей з інвалідністю сьогодні є однією із найважливіших викликів туристичної галузі. Бойові дії, спричинені збройною агресією РФ проти України, завдали чималої шкоди як військовим так і цивільному населенню. Нажаль, через це кількість людей з інвалідністю в Україні постійно зростає. Такі особи потребують реабілітації та відновлення фізичних, емоційних та розумових сил, які вони можуть реалізувати у туристичних подорожах. Саме тому існує гостра потреба в організації доступного туристичного середовища для осіб, які постраждали від бойових дій та війни.*

Туризм є дієвим інструментом соціалізації та адаптації таких людей до повноцінного життя у суспільстві. Забезпечення відповідних умов доступності та безбар'єрності для людей з інвалідністю є одним з пріоритетних напрямів розвитку України. Таким чином, зростає потреба в організації доступного туристичного середовища для постраждалих від

війни в Україні.

Наша країна має усі передумови для соціалізації та реабілітації осіб з інвалідністю, однак потребує облаштування туристичної інфраструктури. Інклюзивний туризм має стати потужним інструментом відновлення таких осіб та повернення їх до нормально життя. Важливу роль у цьому процесі має відігравати державна підтримка.

Ключові слова: інклюзивний туризм; доступність туристичного середовища; люди з інвалідністю.

Summary. *Creating an accessible environment for people with disabilities is currently one of the most important challenges facing the tourism industry. Hostilities caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine have inflicted considerable damage on both military personnel and the civilian population. Unfortunately, as a result, the number of people with disabilities in Ukraine is steadily increasing. These individuals require rehabilitation and restoration of their physical, emotional, and mental well-being, which they can achieve through tourism. Therefore, there is an urgent need to organize an accessible tourism environment for people affected by hostilities and war.*

Tourism is an effective tool for the socialization and adaptation of these individuals to a full life in society. Ensuring appropriate accessibility and a barrier-free environment for people with disabilities is a priority for the development of Ukraine. Thus, there is an increasing need to develop an accessible tourism environment for war-affected individuals in Ukraine.

Our country possesses the necessary preconditions for the socialization and rehabilitation of people with disabilities; however, it requires the development of accessible tourism infrastructure. Inclusive tourism should become a powerful tool for the recovery of these individuals, facilitating their

return to a normal life. Government support should play a significant role in this process.

Key words: *inclusive tourism; accessibility of the tourist environment; people with disabilities.*

Мета статті: з'ясувати проблеми та пошук перспектив розвитку інклюзивного туризму в Україні.

Методи дослідження: аналіз, синтез, контент-аналіз та узагальнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Через збройну агресією РФ проти України кількість людей з інвалідністю в Україні стрімко зростає та станом на 2023 рік становить близько 3 млн. людей [6]. Туризм є дієвим інструментом соціалізації та адаптації таких людей до повноцінного життя у суспільстві. Забезпечення відповідних умов доступності та безбар'єрності для людей з інвалідністю є одним з пріоритетних напрямів розвитку України. Таким чином, зростає потреба в організації доступного туристичного середовища для постраждалих від війни в Україні.

Доступний туризм забезпечує рівний доступ усіх людей на відпочинок, дозвілля та рекреацію. Безбар'єрність у туристичній діяльності полягає у створенні відповідної інфраструктури, яка пристосує туристичні послуги для людей з інвалідністю. Проблематика доступного туризму висвітлена у працях О. Бейдика [1; 2], В. Кухаренка [4], О. Васька [3], С. Дарсі [5] та ін.

О. Бейдик вважає, що адаптивний туризм – це складова суспільного туристичного руху, вид фізичної реабілітації, оздоровлення та інтеграції людей з обмеженими фізичними можливостями, чинник соціальної реабілітації як для відносно здорових людей похилого віку, так і для осіб з інвалідністю [1; 2].

О. Топалова дає таке визначення: адаптивний туризм – це відносно новий вид туристичної діяльності, розрахований на людей з обмеженими фізичними можливостями, який є видом адаптивної рухової рекреації та сприяє фізичній реабілітації, оздоровленню та соціальній інтеграції особливої соціальної категорії населення [1].

Хоча Україна докладает багато зусиль для розвитку безбар'єрності, проте туристичний ринок ще не повністю готовий до надання якісних туристичних послуг. Далеко не всі туристичні об'єкти є доступними для осіб з інвалідністю.

Актуальність теми дослідження зумовлена збільшенням кількості осіб з інвалідністю в Україні та потребою їх соціалізації.

Результати дослідження. Дослідивши дану проблему можна зробити висновок, що не існує загальноприйнятого визначення туризму для людей з інвалідністю, про що свідчить відсутність єдиного терміну. Визначення «доступний туризм» не набуло широкого використання в Україні. Найбільш широко використовувався термін «адаптивний туризм», який здебільшого означав реабілітацію людей з інвалідністю. Найчіткішим терміном, що буде включати усі ці визначення, має стати «інклюзивний туризм», адже суть інклюзії – це залучення усіх осіб до туристичної діяльності не залежно від їх фізичного чи психологічного здоров'я. До таких осіб належать усі групи населення за віком (від дітей до людей похилого віку), за приналежністю до певної національності, за засобами пересування (людина на інвалідному візку чи мама з немовлям, що використовує дитячий візок), тощо.

Для України важливе розуміння людей з особливими потребами. Тому і термін «інвалід» було виведене з загального вжитку та замінено на «людина з інвалідністю», що було закріплено відповідними законодавчими актами.

З метою визначення необхідності розвитку інклюзивного туризму в

Україні варто проаналізувати статистичну інформацію відносно загальної кількості осіб з інвалідністю.

Таблиця 1

Загальна чисельність осіб з інвалідністю в Україні, тис. осіб

	2011 р.	2016 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Всього тис. осіб	2710,0	2614,1	2659,7	2703,0	2724,1
В тому числі:					
I групи	310,5	250,3	226,3	222,3	215,0
II групи	1078,7	919,0	896,1	900,8	897,1
III групи	1155,7	1291,2	1375,7	1416,0	1449,1
Діти з інвалідністю	165,1	153,5	161,6	163,9	162,9

В таблиці 1 відображена інформація, яка представлена у статистичному збірнику «Соціальний захист населення України у 2020 році» [9].

Аналізуючи дану таблицю, варто наголосити на тому, що загальна кількість осіб з інвалідністю в динаміці мала тенденцію до зростання. У 2021 році, порівнюючи з 2011 роком загальна кількість зросла на 14,1 тис. Така тенденція, дійсно, вимагає значної уваги до осіб з обмеженими можливостями та забезпечення їх прав на рівні можливості з здоровими людьми та доступність до різних благ.

Питання інклюзії давно привернуло до себе увагу світової спільноти. Україна також зробила потужні кроки по імплементації стандартів Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка була ратифікована та набула чинності 06 березня 2010 р. Зокрема, сьогодні суттєво збільшилася кількість учнів з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх закладах. Із початком впровадження інклюзії на законодавчому рівні це питання все частіше торкається не лише закладів освіти, а й інших сфер діяльності. Згідно із Статтею 30 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, держави учасниці визнають право осіб з інвалідністю брати

участь нарівні з іншими в культурному житті та вживають усіх належних заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю мали доступ до таких місць культурних заходів чи послуг, як театри, музеї, кінотеатри, бібліотеки й туристичні послуги, а також мали більшою мірою доступ до пам'ятників і об'єктів, що мають національну культурну значущість [8]. Мета інклюзії полягає у ліквідації соціальної ізоляції. Створення доступного середовища є однією з цілей інклюзії – формування оточуючого середовища для потреб осіб з інвалідністю, а не навпаки.

В Україні з 1989 р. почали створюватись соціальні інститути та спеціалізована інфраструктура, які обслуговували незначну кількість осіб з інвалідністю. В Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 р.) вказано про необхідність створення умов для вільного доступу осіб з інвалідністю до житлових і виробничих будинків, споруд, громадського транспорту, для вільного пересування в населених пунктах. На основі визначених правових документів в Україні були розроблені пропозиції та обґрунтування перспектив розвитку туризму для осіб з обмеженими можливостями на загальнодержавному та регіональному рівнях, внаслідок чого в 1992 р. було створено систему державних центрів реабілітації і спорту осіб з інвалідністю. Важливим поштовхом для масового розвитку спортивного руху за участі людей з різними формами обмежень була постанова Кабінету Міністрів України «Про комплексну програму вирішення проблем інвалідності» (1993 р.) та створення Українського центру фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт», який налічував 27 регіональних відділень. На сучасному етапі розвитку адаптивного туризму в Україні проблемами інтеграції осіб з інвалідністю у різних сферах суспільного життя займаються громадські організації та об'єднання, серед них: «Зелений Хрест», Львівська асоціація розвитку туризму (ЛАРТ), Національна Асамблея інвалідів України, Всеукраїнська профспілкова організація праце спроможних інвалідів.

Під час організації туризму для осіб з інвалідністю туристичні компанії зазвичай планують відвідування туристських об'єктів заздалегідь. Однак на практиці, якщо організатори незнайомі з умовами доступності об'єкту, під час проходження маршруту можуть виникати форс-мажорні обставини і у туристів з інвалідністю можуть бути певні проблеми.

На даному етапі розвитку адаптивного туризму мережа туристично-екскурсійних маршрутів для маломобільної категорії населення формується в Національних природних парках (НПП) України. Це пов'язано з виконанням основного завдання НПП України, яке полягає в управлінні рекреаційною діяльністю, зокрема відвідуванням території. Здійсненням адаптивної туристичної діяльності на територіях НПП займаються спеціалізовані державні та комерційні структури, зокрема туристичні фірми. Мережа туристичних маршрутів для осіб з інвалідністю виконує культурно-пізнавальну, оздоровчу та реабілітаційну функції.

Київська, Львівська, Волинська, Хмельницька, Черкаська та Запорізька області є лідерами за рівнем розвитку інклюзивного туризму в Україні, однак туристичний ринок ще не повністю готовий до надання якісних туристичних послуг, а рекреаційні зони не завжди є доступними для таких осіб. Недостатня вивченість окреслених проблем та їх практичне значення для туристичної сфери зумовили актуальність обраної теми дослідження. До основних проблем, які перешкоджають розвитку туризму належать: недостатнє інформаційне забезпечення веб-сайтів; не облаштованість транспортних засобів для крісел колісних; відсутність пристосованих готельних номерів для осіб з інвалідністю; відсутність кваліфікованого персоналу, який володіє знаннями та навичками роботи із людьми з інвалідністю; не облаштованість закладів харчування для осіб з інвалідністю (ресторанів, барів тощо); відсутність достовірної інформації про рівень доступності конкретної пам'ятки.

Інклюзивний туризм - це форма туризму, яка включає в себе процес

співпраці між різними учасниками сфери туризму, який дозволяє людям з особливими потребами функціонувати незалежно, на рівних умовах з почуттям власної гідності через надання універсальних туристичних продуктів, послуг і середовища.

Однак, розвиток доступного туризму в Україні гальмує наступне: не облаштованість транспортних засобів для колісних крісел, недостатня кількість готельних номерів, які пристосовані для осіб з інвалідністю, недостатня кількість кваліфікованого персоналу для обслуговування таких осіб, відсутність достовірної інформації про рівень доступності туристичних об'єктів. Інклюзивний туризм полягає у забезпеченні рівних прав усіх людей на відпочинок, культурне життя та дозвілля. Інклюзивність туризму полягає не лише у створенні спеціальної інфраструктури, але й у пристосуванні туристичного продукту для людей з інвалідністю.

Висновок. Україна має усі можливості для організації туристичної інфраструктури та базбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю. Вдосконалення та розвиток туристичної сфери для осіб з інвалідністю важливий як засіб активізації рухових функцій, підтримки фізичної форми та відновлення психоемоційного стану. З кожним роком туристичний потік збільшується, розширюється коло цільових груп споживачів та зростає потреба у розробці й розвитку туристичних послуг для всіх, зокрема, для людей з інвалідністю. Доступний туризм є інструментом відновлення України та повернення осіб з інвалідністю до «нормального» життя. Держава повинна створювати можливості та умови для розвитку доступного туризму шляхом розбудови відповідної інфраструктури, підготовки професійного кваліфікованого персоналу та дбати про інформаційне забезпечення туристичних послуг. Національна стратегія повинна включати наступне: розвиток транспортної інфраструктури, закладів харчування, розміщення туристів, збільшення кількості доступних

програм, розвиток системи інформаційного забезпечення доступних туристичних послуг. У межах фінансового забезпечення національної стратегії запропоновано використовувати додаткові внутрішні джерела фінансування, такі як вдосконалення адміністрування туристичного збору, створення місцевих фондів розвитку туризму, до яких мають спрямовуватись надходження від сплати туристичного збору, відповідно, з подальшим їх використанням на покращення доступності. Також запропоновано зменшити ставку єдиного податку для малого бізнесу індустрії гостинності (до 1% з обороту). Реалізація даних кроків сприятиме залученню додаткових коштів для фінансування стратегії розвитку доступного туризму в Україні.

Література

1. Бейдик О.О., Топалова О. І. Адаптивний туризм: передумови та перспективи розвитку, лідери Духу і Волі. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 402 с.
2. Бейдик О. О. Класифікація та нові типи адаптивного туризму. *Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку : матеріали II-ї міжнар. наук.-практ. конф.*, 16 вересня 2014 р. Черкаси: Брама-Україна, 2014. С. 8–13.
3. Васько О.О., Бутенко В.Г, Шаповалова О.В. Дистанційне навчання: досвід використання, проблеми, перспективи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 2. С. 59-67.
4. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні. Колективна монографія. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
5. Simon D., McKercher B., Schweinsberg S. From tourism and disability to accessible tourism: A perspective article. *Tourism Review*. 2020.

75.1. Р. 140-144.

6. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/home> (дата звернення: 07.07.2025).

7. Хрущ Ю. М., Іванова В. М., Медведський Р. С. Туризм для інвалідів: сучасні підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Географічні науки*. 2017. Вип. 6. С. 206-211.

8. Конвенція про права інвалідів. Прийнята Резолюцією 61/106 Генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 08.07.2025).

9. Соціальний захист населення України у 2020 році : статистичний збірник. *Державна служба статистики України*. Київ, 2021. 121 с.